

Handleiding

ZO REKEN IK

Observatielijst Rekenontwikkeling
voor peuters

Handleiding

ZO REKEN IK

Observatielijst Rekenontwikkeling
voor peuters

Inhoud

Voorwoord	3
Deel 1: Zo Reken Ik Algemene handleiding	5
Inleiding	7
De <i>Zo Reken Ik</i> observatielijst	8
Het invullen van de <i>Zo Reken Ik</i> observatielijst	9
Het beoordelen van de resultaten	13
De <i>Zo Reken Ik</i> observatielijst op een peuterspeelzaal of een kinderdagverblijf	15
Achtergronden van de <i>Zo Reken Ik</i> observatielijst	16
Literatuurlijst	20
Deel 2: Zo Reken Ik Handelingssuggesties	21
Opbouw van de <i>Zo Reken Ik</i> handelingssuggesties	23
Afname 1: 26 maanden	24
Afname 2: 32 maanden	26
Afname 3: 38 maanden	29
Afname 4: 44 maanden	34
Bijlage 1: Verdeling observatiepunten over de verschillende domeinen en leerlijnen	41
Bijlage 2: Ontwikkelingslijnen Rekenen 2-4 jaar	42
Colofon	48

Voorwoord

Hierbij kunnen we de *Zo Reken Ik* observatielijst presenteren, een observatielijst om de rekenontwikkeling bij peuters in kaart te brengen. De lijst is op dezelfde manier opgezet als de *Zo Doe Ik* observatielijst voor Sociale Competentie, de *Zo Praat Ik* observatielijst voor Spraaktaalontwikkeling, en de *Zo Beweeg Ik* observatielijst voor Motoriek. Wanneer je gebruik maakt van de vier lijsten krijg je een compleet beeld van de ontwikkeling van de baby en peuter. De observatielijsten zijn zowel los van elkaar als gezamenlijk te gebruiken.

Zo Reken Ik is een observatielijst die zich richt op de rekenontwikkeling van peuters (2-4 jaar). In tegenstelling tot de observatielijsten Doen, Praten en Bewegen wordt in *Zo Reken Ik* de ontwikkeling voor het eerst geobserveerd bij 26 maanden. Dit aangezien baby's waarschijnlijk wel een notie hebben van hoeveelheden, maar dit pas vanaf twee jaar een bewust besef is. Daarnaast is de rekenontwikkeling tot twee jaar te beperkt zichtbaar om gemakkelijk in de dagelijkse praktijk te observeren.

De observatielijst is bestemd voor pedagogisch medewerkers van peuterspeelzalen, kinderdagverblijven en gastouders. *Zo Reken Ik* is een lijst waarmee je op eenvoudige wijze duidelijkheid krijgt over het verloop van de rekenontwikkeling van peuters. De vragen beschrijven concreet, observeerbaar gedrag en gaan uit van een positieve benadering. Er wordt gekeken naar wat een kind al kan. Bij *Zo Reken Ik* zijn handelingsuggesties voor de pedagogisch medewerkers opgesteld. Dit zijn suggesties om de rekenontwikkeling van het kind verder te stimuleren.

De observatielijst *Zo Reken Ik* is ontwikkeld naar aanleiding van vragen uit de praktijk om alle vier de ontwikkelingsdomeinen aan bod te laten komen. Bij de ontwikkeling hebben verschillende peuterspeelzalen en kinderdagverblijven meegedacht en proefmateriaal uitgetoet. Wij danken Kindercentra De Roef (Moerdijk) en Basisschool De Toren (Zevenbergen).

Wij wensen je veel plezier bij het werken met *Zo Reken Ik*!

Namens de CED-Groep,
Vivian van Wijk
Rotterdam, september 2017

NB: in verband met de leesbaarheid van de tekst gebruiken we in deze handleiding de zij-vorm. We spreken van pedagogisch medewerker en overal waar 'zij' of 'haar' staat kun je ook 'hij' of 'hem' lezen. Wanneer we spreken van peuterspeelzalen en kinderdagverblijven, kun je daar ook gastouderopvang lezen. Wanneer we spreken over een individueel kind, wordt de hij-vorm gehanteerd, om te voorkomen dat er telkens hij/zij en hem/haar komt te staan.

Deel 1

ZO REKEN IK

Algemene handleiding

Inleiding

Met de *Zo Reken Ik* observatielijst voor peuters kun je de rekenontwikkeling van kinderen van 2 tot 4 jaar in de kinderopvang systematisch volgen. Zo spoor je bijzonderheden in de rekenontwikkeling van het jonge kind op. En kun je het kind begeleiden in zijn ontwikkeling, problemen voorkomen en de ontwikkeling verder stimuleren. De *Zo Reken Ik* observatielijst is niet gekoppeld aan een bepaald voorschoolprogramma en kan daarom naast elk voorschoolprogramma gebruikt worden.

Het is de bedoeling dat de observatielijst wordt ingevuld voor ieder kind in de groep. In de periode tussen de 2 en 4 jaar wordt de lijst vier keer ingevuld door één van de pedagogisch medewerkers. Dat komt neer op twee keer per jaar. Per deellijst kost het invullen de pedagogisch medewerker ongeveer 10 minuten.

In de Handleiding *Zo Reken Ik* vind je:

Deel 1: *Zo Reken Ik* Algemene handleiding

Deel 2: *Zo Reken Ik* Handelingssuggesties

Bijlage 1: Verdeling observatiepunten over de verschillende domeinen en leerlijnen

Bijlage 2: Ontwikkelingslijnen Rekenen 2-4 jaar

De handelingssuggesties zijn een aanvulling op de *Zo Reken Ik* observatielijst.

De handelingssuggesties geven tips/ideeën hoe je het rekenen kunt stimuleren bij jonge kinderen, wanneer uit de observatielijst blijkt dat dit nodig is. Ook voor kinderen waar je je geen zorgen over maakt, kun je gebruik maken van de handelingssuggesties. Zo kun je goed inspelen op de behoeften van kinderen.

In deze algemene handleiding (Deel 1) vind je achtereenvolgens:

- uitleg over de *Zo Reken Ik* observatielijst en de scores;
- instructies voor het invullen van de *Zo Reken Ik* observatielijst;
- een toelichting op het beoordelen van de resultaten van de *Zo Reken Ik* observatielijst;
- invoeren van de *Zo Reken Ik* observatielijst;
- informatie over de achtergronden van de *Zo Reken Ik* observatielijst;
- een literatuurlijst.

De Zo Reken Ik observatielijst

De lijst

Zo Reken Ik richt zich op rekennaarigheden van het kind. Met behulp van deze observatielijst kun je vaststellen welke rekennaarigheden kinderen laten zien en welke vaarigheden (nog) niet. Dit instrument kun je gebruiken bij alle kinderen met als doel goed in te spelen op de behoefte van kinderen. Een tweede doel van deze lijst is het vroegtijdig onderkennen van stagnatie of problemen in de rekenontwikkeling. Zodat je kinderen met problemen zodanig kunt begeleiden dat grotere problemen voorkomen of beperkt worden. De Zo Reken Ik observatielijst is dus ontwikkelingsvolgend én ontwikkelingsstimulerend.

Indeling lijst

Zo Reken Ik is gemaakt voor kinderen van 2 tot 4 jaar. In deze periode vul je de observatielijst vier keer in voor een kind. Als het ware bestaat de lijst dus uit vierleeftijdscategorieën) en zijn er vier afnamemomenten, namelijk:

- Een deellijst om af te nemen bij 26 maanden
- Een deellijst om af te nemen bij 32 maanden
- Een deellijst om af te nemen bij 38 maanden
- Een deellijst om af te nemen bij 44 maanden

Doordat je de observatielijst op een bepaalde leeftijd voor een kind invult, is er een spreiding van invulmomenten in je groep. Je hoeft dus niet in één keer alle lijsten van de hele groep in te vullen. Iedere deellijst bestaat uit een aantal vragen. Het aantal verschilt per deel. De observatielijst kan met het kind mee gaan van de peutergroep naar de basisschool wanneer ouders hier toestemming voor geven.

De vragen

De vragen hebben betrekking op concreet observeerbaar gedrag, zodat de lijst een zo objectief mogelijk beeld geeft en er geen ruimte is voor interpretatieverschillen. Iedere vraag is te beantwoorden met 'ja' of 'nee'. Daarnaast is er bij iedere vraag ruimte om eventuele opmerkingen te kunnen plaatsen. Bij 'nee' kun je aan de slag met een handelingsuggestie.

Voorbeeld vraag:

Telt samen met de pedagogisch medewerker terug vanaf drie aan de hand van een liedje of versje (bijv. drie, twee, één, start!)

Ja/Nee

Opmerking:.....

De vragen uit de Zo Reken Ik observatielijst zijn verdeeld in drie categorieën: getalbegrip, meten, en meetkunde. Zie het laatste hoofdstuk van dit deel: Achtergronden van de Zo Reken Ik observatielijst.

Het invullen van de *Zo Reken Ik* observatielijst

Procedure

Als je de observatielijst voor het eerst invult, kun je het beste eerst de handleiding door-nemen. Daarna is het aan te bevelen de lijst eerst een keer uit te proberen. De *Zo Reken Ik* observatielijst vul je in voor ieder kind van de groep. Je vult de deellijst in die past bij de leeftijd van het kind (dus als het kind 26, 32, 38, 44 maanden is).

Voorbeeld:

Als je een kind met 30 maanden in de groep krijgt, ga je als het kind 32 maanden is de lijst voor 32 maanden invullen. Het kind heeft dan twee maanden kunnen wennen aan de nieuwe groep en jij hebt twee maanden de tijd gehad om het kind te observeren.

Het kan natuurlijk voorkomen dat je een vraag tegenkomt waarvan je niet zeker weet of een kind dit gedrag laat zien. Je kunt de vraag dan even open laten en het kind eerst observeren om de vraag vervolgens in te vullen. Wanneer de deellijst is ingevuld kan de pedagogisch medewerker de resultaten gaan beoordelen.

Hoe dit gaat, staat beschreven in het volgende hoofdstuk.

Invullen

Op de voorkant van de *Zo Reken Ik* observatielijst vul je als eerste de naam en geboorte-datum van het kind in. Ook komt de naam van de peuterspeelzaal of het kinderdagverblijf op de voorkant te staan. Er is de mogelijkheid om een code voor het kind in te vullen. Bovenaan elke deellijst vul je de leeftijd van het kind in, de naam van de groep waarin het kind zit, de datum van de afname en je eigen naam als jij de deellijst invult. Vervolgens lees je de vragen en beantwoord je deze met een 'ja' of een 'nee'.

Voorbeeld vraag:

Weet waar voorwerpen hun vaste plaats hebben (bijv. vindt de lijmpotten in de knutselkast)

Ja/Nee

Opmerking:.....

Je beantwoordt een vraag met 'ja' als een kind dit gedrag laat zien in de groep. Soms zie je een kind in de groep iets niet doen, terwijl je weet dat het kind dit gedrag thuis wel laat zien. Toch vul je dan een 'nee' in. Het is belangrijk dat je als pedagogisch medewerker het gedrag van het kind ook in de groep ziet. Zie je het gedrag niet en vertoont het kind het gedrag volgens de ouders thuis wel, dan kun je besluiten om het kind te stimuleren dit gedrag ook

op het kinderdagverblijf of op de peuterspeelzaal te laten zien.

Bij het invullen van de deellijst kijk je altijd even terug naar de vorige ingevulde lijst van het kind. Je gaat dan kijken bij welke vragen het kind een 'nee' heeft gescoord. Als het kind inmiddels het gedrag uit de vraag wel laat zien, vul je onder opmerkingen de datum in waarop het kind 'ja' scoort op de vraag.

Voorbeeld:

Het is 14 maart 2017. Jesse is net 32 maanden. Pedagogische medewerker Mariska wil voor hem de deellijst invullen voor 32 maanden. Voordat de pedagogisch medewerker dit doet kijkt ze even terug naar de deellijst die is ingevuld toen Jesse 26 maanden was. Mariska ziet dat daar een 'nee' was gescoord op vraag 1. Inmiddels kan Jesse dit wel. Daarom zet Mariska bij de opmerking van vraag 1 de datum waarop ze de lijst invult en Jesse kan wat er in de vraag staat:

Vraag 1: Telt samen met de pedagogisch medewerker tot en met drie aan de hand van een liedje of versje (bijv. één, twee, drie, vier, hoedje van papier)

Ja/Nee

Opmerking: **14 maart 2017 ja**

Omdat niet alle vragen bij elke leeftijd terugkomen houd je op deze manier zicht op de vragen waarop een 'nee' is geantwoord en hoe lang die vragen met een 'nee' beantwoord blijven. Als een kind op alle of veel vragen van de Zo Reken Ik observatielijst een 'ja' scoort kun je ook alvast in de volgende deellijst kijken en deze eventueel invullen. Zo zie je op welke punten de rekenontwikkeling van het kind vlot verloopt. En kun je in je omgang en aanpak optimaal aansluiten bij het niveau van de rekenontwikkeling van het kind.

Sommige vragen worden op twee momenten geobserveerd. In dat geval wordt het gedrag verwacht bij het eerste observatiemoment, maar is het logisch dat het kind het gedrag bij het tweede observatiemoment ook nog laat zien.

Ingevulde deellijst bespreken met collega's

Je kunt de kinderen uit de groep verdelen onder de pedagogisch medewerkers die werken op de desbetreffende groep. Dan vult iedere pedagogisch medewerker de lijst in voor een aantal kinderen uit de groep. Nadat je de lijst hebt ingevuld kun je hem laten zien aan je directe collega. Zo kun je nagaan of jullie hetzelfde gedrag zien bij het kind. Een andere manier om dit na te gaan is om af en toe los van elkaar de observatielijst voor één kind in te vullen en de twee ingevulde lijsten dan met elkaar te vergelijken.

Ingevulde deellijst bespreken met leidinggevende

Nadat de lijst is ingevuld en besproken met je collega('s) van de groep bespreek je de lijst in de kindbespreking, waarbij de leidinggevende aanwezig is. Tijdens de kindbespreking kan, voor die kinderen waarvoor het nodig is, in samenspraak met de leidinggevende een aanpak voor het kind besproken worden. De handelingssuggesties kunnen hierbij hulp bieden.

Veel gestelde vragen

Een kind komt bij ons op de peuterspeelzaal als hij drie jaar is. Moet ik dan alle deellijsten tot en met het derde jaar invullen voor dit kind?

Nee, je gaat de *Zo Reken Ik* deellijst invullen die hoort bij de leeftijd van het kind. Je probeert dit ook zoveel mogelijk te doen op de leeftijd die daarbij geadviseerd wordt.

In de vraag staat: 'Kan op platen aanwijzen wat waar te vinden is (bijv. wijst de kikker aan)'. Moet het kind dan de kikker aanwijzen om 'ja' in te kunnen vullen?

De voorbeelden die beschreven staan bij de vragen, zijn echt bedoeld als voorbeeld.

Dit betekent dat het kind de kikker aan kan wijzen, maar het kan bijvoorbeeld ook de toren of de piraat aanwijzen.

Als er in de vraag staat: 'Vertelt gebeurtenissen in de juiste volgorde na of legt plaatjes van een verhaal in de juiste volgorde'. Moet het kind dit dan beide doen om 'ja' in te mogen vullen?

Als er 'of' staat in de vraag hoeft het kind niet beide aspecten uit de vraag te laten zien. Het gaat er dan om dat het kind het een of het ander laat zien en dan mag er 'ja' ingevuld worden.

Als er in een vraag staat: 'Maakt vormen en patronen'. Moet het kind dit dan beide doen om 'ja' in te mogen vullen?

Als er 'en' staat in de vraag moet het kind beide aspecten uit de vraag laten zien. Wanneer het kind beide aspecten laat zien kan er 'ja' ingevuld worden.

Er komt een nieuw kind in mijn groep op de leeftijd dat ik de Zo Reken Ik observatielijst moet invullen. Eigenlijk vind ik dat het kind eerst even moet wennen aan de groep, moet ik de lijst gelijk invullen voor dit kind?

Een kind moet inderdaad eerst wennen aan de groep. Je kunt de observatielijst toch al voorlopig invullen en dan twee maanden later de ingevulde lijst nog eens bekijken om te zien of er inderdaad antwoorden veranderd zijn. Mochten er antwoorden veranderd zijn, dan kun je dit bij de opmerkingen noteren. Op die manier heb je vergelijkingsmateriaal.

Moeten ouder(s)/verzorger(s) niet weten dat je de Zo Reken Ik observatielijst invult voor hun kind?

De ouder(s)/verzorger(s) moeten wel op de hoogte zijn van het gebruik van de observatielijst in de peuterspeelzaal of het kinderdagverblijf. Hierover moeten afspraken gemaakt worden met de leidinggevende van de peuterspeelzaal of het kinderdagverblijf. Je kunt voortaan tijdens het kennismakingsgesprek tegen de ouder(s)/verzorger(s) zeggen dat jullie werken met de *Zo Reken Ik* observatielijst. De ouder(s)/verzorger(s) van de kinderen die al op de peuterspeelzaal of het kinderdagverblijf zitten kun je op de hoogte stellen van de observatielijst door dit bijvoorbeeld op een ouderavond ter sprake te brengen of door middel van een nieuwsbrief.

Heb je van de ouder(s)/verzorger(s) een toestemmingsverklaring nodig om de Zo Reken Ik observatielijst in te mogen vullen?

De ouder(s)/verzorger(s) moeten op de hoogte zijn van de observatielijst en dat het kinderdagverblijf of de peuterspeelzaal daar mee werkt (zie vorige vraag). Voor het invullen van de Zo Reken Ik lijst heb je geen toestemming van de ouder(s)/verzorger(s) nodig. Het is immers een middel om de ontwikkeling te volgen van een kind en de omgeving en aanpak zo goed mogelijk daarop af te stemmen in je werk.

Het is wel belangrijk dat je zorgvuldig omgaat met de gegevens. Echter als je de informatie wilt doorgeven aan andere instanties (zoals de basisschool) heb je wel toestemming van de ouder(s)/verzorger(s) nodig. Het gaat tenslotte om privacygevoelige informatie.

De Zo Reken Ik observatielijst moet ingevuld worden voor een kind. Alleen de vaste pedagogische medewerker is ziek, moet de invalkracht dat nu doen?

De voorkeur is dat de vaste pedagogisch medewerker de lijst invult van het kind. Dat kan dan best een week later dan de genoemde leeftijd. Mocht de vaste pedagogisch medewerker langdurig ziek zijn dan kan de andere pedagogisch medewerker van de groep de lijst invullen. Het is in ieder geval belangrijk dat degene die hem invult het kind goed kent.

De Zo Reken Ik observatielijst moet ingevuld worden voor een kind. Maar het kind is ziek, moet de deellijst bij deze leeftijd dan overgeslagen worden?

Nee, je kunt de deellijst gewoon invullen als het kind weer beter is. Je vult de lijst dan wat later in. Doordat je bovenaan de lijst de datum invult waarop je de lijst invult, en je de geboortedatum van het kind weet (staat op het voorblad), weet je dat de lijst op een later moment ingevuld is.

Wat vul je in als een kind iets al lang kan en inmiddels al verder is (dus niet meer doet wat in de vraag staat)?

Soms is een kind al verder dan in de vraag staat. Voorbeeld: 'Telt kleine hoeveelheden a-synchroon, wijst voorwerpen aan en gebruikt een willekeurig telwoord'. Het kan zijn dat het kind al synchroon kan tellen, dus het juiste telwoord noemen bij een voorwerp. Deze vraag is dan als het ware een gepasseerd station. Toch vul je een 'ja' in, omdat het kind dit wel gedaan heeft. Anders komt straks bij het scoren en interpreteren naar voren dat er sprake is van een signaal, terwijl het kind dit juist wel kan. Je kunt eventueel ook verder kijken in de volgende deellijst.

Wat vul ik in als een kind het gedrag soms wel en soms niet laat zien?

Als je ziet dat een kind iets kan dan vul je 'ja' in. Als het kind af en toe iets laat zien, is dit voor jezelf wel een aandachtspunt en kun je dit vermelden bij de opmerkingen. Je houdt het gedrag in de gaten en stimuleert het kind om het betreffende gedrag vaker te laten zien.

Wat vul ik in als ik weet dat een kind het wel kan, maar het niet laat zien?

Je vult echt het gedrag in dat je kan zien bij een kind, dus vul je een 'nee' in als je het gedrag zelf niet ziet in de groep. Je kunt het kind dan uiteindelijk gaan stimuleren dit gedrag ook in de peuterspeelzaal of het kinderdagverblijf te laten zien.

